

ทางดม

๒๔๓๓

ทางลม

ทางลมคือลมหายใจ เป็นทางของความดีบอญ
หรือชีวิต ถ้าวัดของ ดีนลม ก็ดีนชีวิต. แม้ในการ
ปฏิบัติธรรม ทางลมนี้ก็เป็นทางแห่งวิชาวิมุติ ดังที่
ท่านแสดงว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงปฏิบัติดำเนิน
ทางลมนี้ เมื่อทรงเริ่มเข้าทางถูก คือทรงทำอานา-
ปานสติ ด้ติกำหนดลมหายใจเข้าออก ทรงได้สมาธิ
ได้ฌานและญาณโดยลำดับ จนถึงอาตวักขยญาณ
(ญาณเป็นเหตุดีนอาตวระ) จึงได้ตรัสรู้ เพราะฉะนั้น
เมื่อทรงแสดงธรรมดังสอนในหมวดอภิญาเทติธรรม
(ธรรมที่ทรงแสดงเพื่อความรู้งเห็นจริง) คือโพธิ-
ปักขียธรรม ซึ่งเริ่มค้นด้วยสติปัฏฐาน จึงทรงยก
อานาปานสติขึ้นแสดงเป็นข้อแรกในหมวดกายนับัดสนา
(ด้ติกำหนดพิจารณากาย).

ต่อไปนี้ จักแสดงอานาปานสติในหมวดนั้น ยก

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ แห่งประเทศไทย ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้
 ประทานพระบรมราชโองการ ให้ตั้งคณะกรรมการขึ้น เพื่อพิจารณาดำเนินการ
 ในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน

บัดนี้ คณะกรรมการดังกล่าว ได้มีมติเห็นชอบด้วยเกล้าฯ ให้
 ดำเนินการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน
 โดยปรับปรุงแก้ไขกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน

บัดนี้ คณะกรรมการดังกล่าว ได้มีมติเห็นชอบด้วยเกล้าฯ ให้
 ดำเนินการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน
 โดยปรับปรุงแก้ไขกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน

อานาปานสติ

ตามพระบาลีมหาสติปัฏฐานสูตร

ที่ท่า คือ ป่า โคนไม้ หรือเรือนว่าง

อิริยาบถ นั่งขัดบัลดั่งก้ ตั้งกายตรง

อุปัฏฐานแห่งสติ คือ ดำรงสติกำหนดมัน

มีสติหายใจเข้า มีสติหายใจออก

ขั้น ๑ หายใจเข้ายาว ก็รู้เข้าหายใจเข้ายาว

หายใจออกยาว ^{๕๖}ก็รู้ว่าหายใจออกยาว. หรือ

ชน ๒ หายใจเข้าสั้น ^{๕๗}ก็รู้ว่าหายใจเข้าสั้น
หายใจออกสั้น ^{๕๘}ก็รู้ว่าหายใจออกสั้น.

ชน ๓ ศึกษาคือดำเนียรกว่า ^{๕๙}เราจักรู้ตลอดกาย
ทั้งหมดหายใจเข้า ^{๖๐}เราจักรู้ตลอดกายทั้งหมด
หายใจออก.

ชน ๔ ศึกษาคือดำเนียรกว่า ^{๖๑}เราจักรับกาย
สังขาร (เครื่องปรุงกายคือของตม) หายใจเข้า
ศึกษาคือดำเนียรกว่า ^{๖๒}เราจักรับกายสังขาร
หายใจออก.

เหมือนอย่างข้างถึง ^{๖๓}หรือศิษย์ของข้างถึง
ผู้ฉลาด ^{๖๔}ชักเชือกถึงยาวหรือสั้น ^{๖๕}ก็รู้ว่าชักเชือกถึง
ยาวหรือสั้น.

องค์ประกอบสำคัญ ของอานาปานสติ คือ
อาตาปี มีคามเพียร สมุชชาโน รู้ตัว สติมา มีสติ.

จุดมุ่งหมาย คือ วินิบย โสเก อภิขุณา-
โทมนสฺสํ กำจัดความยินดียินร้ายในโลกีย์.

อธิบายของพระอาจารย์

ชื่อว่าสติหายใจเข้า มีสติหายใจออก.

ในปฏิสัมภิทามรรค อธิบายโดยความว่า สติย่อม
ตั้งมั่น เมื่อรู้ทั่วความที่จิตคมอารมณ์เดียวไม่พุ้งร้าว
ด้วยดำมารถแห่งตนอัสดำละ (หายใจเข้า) มีอัสดำละ
(หายใจออก) ยาวหรือสั้น, ทำดีด้วยสตินั้น ด้วย
ญาณนั้น.

ชั้น ๑ หรือ ๒ หายใจเข้าออก ยาวหรือสั้น
ชื่อว่าหายใจเข้าออก ยาวหรือสั้น.

ในปฏิสัมภิทามรรค อธิบายว่า:—

๑ ระบายตนอัสดำละยาวหรือสั้น ในกาลกต่าง
คือระยะเวลาที่หายใจยาวหรือสั้น.

๒ ระบายตนมีอัสดำละยาวหรือสั้น.

๓ ระบายทั้งตนอัสดำละทั้งตนมีอัสดำละยาวหรือสั้น.

เมื่อระบายตนอัสดำละมีอัสดำละยาวหรือสั้น นั้นทะ

ย่อมเกิด.

๔ ระบายตมอัสด้าละยาวหรือตันทะเอียดกว่านั้น
ด้วยด้ามารกแห่งฉันทะ.

๕ ระบายตมบัสด้าละยาวหรือตันทะเอียดกว่านั้น
ด้วยด้ามารกแห่งฉันทะ.

๖ ระบายตมอัสด้าละ ทงตมบัสด้าละยาวหรือ
ตันทะเอียดกว่านั้น ด้วยด้ามารกแห่งฉันทะ.

เมื่อระบายตมอัสด้าละบัสด้าละยาวหรือตันทะเอียด
กว่านั้นด้วยด้ามารกแห่งฉันทะ ปราโมชย่อมเกิด.

๗ ระบายตมอัสด้าละ ยาวหรือตันทะเอียดกว่า
นั้น ด้วยด้ามารกแห่งปราโมช.

๘ ระบายตมบัสด้าละ ยาวหรือตันทะเอียดกว่า
นั้น ด้วยด้ามารกแห่งปราโมช.

๙ ระบายตมอัสด้าละ ทงตมบัสด้าละยาวหรือ
ตันทะเอียดกว่านั้น ด้วยด้ามารกแห่งปราโมช.

เมื่อระบายตมอัสด้าละบัสด้าละ ยาวหรือตันทะ

ตะเขี่ยตกว่านั้น ด้วยสามารถแห่งปราโมช จิตต์ย่อม
 หยัดจากถมอัสด้าละบัสด้าละ ยาวหรือสั้น ชุเบกษา
 ย่อมตงมัน, ด้วยอาการเหตุนั้น ถมอัสด้าละบัสด้าละ
 ยาวหรือสั้น เป็นตัวอุปฐฐาน คือที่เข้าไปตงแห่ง
 ด้คิ, ด้คิเป็นตัวอนุบัสด้าละญาณ คือความหยั่งรู้เป็น
 เครื่องพิจารณา ให้เห็นตามอาการ (ต่างจาก
 วิบัสด้าละญาณ คือความหยั่งรู้ เป็นเครื่องพิจารณา
 ให้เห็นแจ้งตามลักษณะ คือไตรลักษณ์).

ในวิสุทธิมรรค อธิบายอย่างในปฏิสัมภิทามรรค
 นั้น, อธิบายคำว่ายาวหรือสั้นว่า สำหรับคนหมายถึง
 ระยะกาลแห่งการหายใจ, และได้แสดงคาถา สรุป
 ความว่า:—

ทีโม รสุโส จ อสุสาโส ปสุสาโสมี จ ตาทีโส
 จตุตาโร วณฺณา วตฺตุนฺติ นาสิกฺกฺเคว ภิกฺขุโน
 แปลความว่า วรรณทั้ง ๔ คือ ถมอัสด้าละยาว ๓
 ถมอัสด้าละสั้น ๓ ถมบัสด้าละยาว ๓ ถมบัสด้าละ

ชั้น ๓ เป็นไปที่ปลายแห่งจุมพฏของภิกษุ (ผู้รู้อยู่ชั้น)•

ชั้น ๓ ศึกษาสำเนียงกว่า เราจักรู้ตลอดกาย
ทั้งหมดหายใจเข้าหายใจออก.

ในปฏิสัมภิทามรรคอธิบายว่า กายมี ๒ คือ
นามกาย ๑ รูปกาย ๑, นามกายได้แก่ เวทนา
สัญญา เจตนา มนสิการ นามและนามกาย และ
ส่วนที่เรียกว่าจิตตสังขาร, รูปกาย ได้แก่มหาภูตรูป ๔
อุปาทยารูป คือรูปอาศัยมหาภูตรูป ๔ ตมอัสสาสะ
ตมปัสสาสะ ที่เป็นทูลกกระชบจิตต์ คือนิมิตต์ และ
ส่วนที่เรียกว่า กายสังขาร (รวมความว่า ทั้ง
นามกายทั้งรูปกายที่รวมกันอยู่หมดทั้งก่อน).

ชอวารุคตลอด คือเมื่อรู้ทั่วความที่จิตตมอารมณ์
เดียวไม่พองสำน ด้วยสามารถแห่งลมหายใจเข้าออก
ยาวหรือสั้น ดัดย้อมคงมั่น, ย่อมรู้ตลอดกายเหล่านั้น
ด้วยสันนด้วยญาณน, เมื่อกำลังอยู่ ย่อมรู้ตลอด
กายเหล่านั้น, เมื่อรู้อยู่..., เมื่อเห็นอยู่..., เมื่อ

พิจารณาอยู่.., เมื่อตั้งจิตอยู่..., เมื่อปลงใจแน้อย
ด้วยศรัทธา.., เมื่อประกอบความเพียรอยู่..., เมื่อ
ดำรงศัตถ์มั่นอยู่..., เมื่อตั้งจิตมั่นอยู่..., เมื่อรท
อยู่ด้วยปัญญา..., เมื่อเรียงธรรมที่ควรเรียง.., เมื่อ
กำหนดธรรมที่ควรกำหนด.., เมื่อละธรรมที่ควร
ละ..., เมื่ออบรมธรรมที่ควรอบรม..., เมื่อกระทำให้
แจ้ง ธรรมที่ควรกระทำให้แจ้ง ย่อมรู้ตลอดกาย
เหล่านั้น, ย่อมรู้ตลอดกายเหล่านั้นอย่างนั้น. กองธม
(ประเภท) ที่รู้ตลอดกายทั้งหมด หายใจเข้าหายใจออก
เป็นควัฏฐฐาน ๘ คติเป็นควัฏฐฐาน ๘ ฐาน.

ข้อว่าศึกษาดำเนนยก ท่านแสดงถึงศึกษา ๓ และ
แสดงว่าคานังอยู่ ร้อย เห็นอยู่ พิจารณาอยู่เป็นต้น
ข้อว่าศึกษาดำเนนยก.

ในวิสุทธิมรรค อธิบายว่าข้อว่ารู้ตลอดกาย
ทั้งปวงนั้น คำว่ากายได้แก่กองแห่งธมมอัสสาสะ
มี ๘ อัสสาสะ. รู้ตลอดกายทั้งปวง ก็คือรู้เบบองค์ท่าน

กลางแฉะที่สุด แห่งกองมอธัธดาธะมัตธดาธะทงธัน.
อธิบายรวมกันว่า คักษาด้าเห้นียกว่า เราจักกระทำ
เบ้องตันท่ามกลางแฉะที่สุด แห่งกองมอธัธดาธะ
มัตธดาธะทงธัน ให้ปราภฏแจ่มแจ้ง หายใจเข้า
หายใจออก.

ข้อว่าคักษา ก็คือดื่บค่อ พยายาม แดแก้คักษา ๓
ตามนัยที่กล่าวในปฏิธัมภิทามรรค.

อนึ่ง ได้อธิบายว่า ในชั้น ๑ หรือ ๒ ไม่พึงกระทำ
กิจอื่นนอกจากหายใจเข้าหายใจออกตามปกติแต่อย่าง
เดียว ส่วนตั้งแต่ชั้น ๓ ขึ้นไป พึงประกอบความ
เพียร ในอันยังญาณให้เกิดขึ้นเป็นต้น ท่านจึงประกอบ
บาธเบื่อนขนาดตกาดว่า... จักวัดตลอด...

มีข้อพึงสังเกตว่า ในชั้น ๓ ขึ้น ในวิธุทธิมรรคไม่
อ้างอธิบายในปฏิธัมภิทามรรค เพราะท่านแก้คำว่า
ภายในชั้นต่างกัน คือในปฏิธัมภิทามรรค แกะ
นามกายรูปกายทั้งหมด, ส่วนในวิธุทธิมรรค แกะเจาะ

จงเฉพาะกองตมทั้งต้นดังกล่าวแล้ว.

ชั้น ๔ ศึกษาสำเนียงกว่า เราจักระงับกาย
สังขารหายใจเข้าหายใจออก.

ในปฏิสัมภิทามรรค อธิบายว่า กายสังขารที่ได้
แก้ตมอัสสาสะมัคสาสะ ยาวหรือสั้นดังกล่าวใน ๓ ชั้น
ข้างต้น, คักขาระงับดับสังขารสังขารเหล่านั้น,
(อย่างหยาบ) ที่^๕เป็นเหตุให้กายนุ่มมานุ่มไปเป็น
ต้น, (อย่างละเอียด) ที่^๖ไม่เป็นเหตุให้กายนุ่มมา
นุ่มไปเป็นต้น, ชื่อว่ายอมศึกษาว่า เราจักระงับกาย
สังขาร (อย่างหยาบ หรือ) อย่างดงบละเอียดหายใจ
เข้า หายใจออก, ศึกษาอยู่เช่นว่าอย่างนี้ (จนตม
ระงับ) เมื่อ^๗เป็นเช่นนี้จะ^๘ไม่มีการอบรมกำหนดเพื่อเข้า
ไปได้ตม, ไม่มีการอบรมกำหนดตมอัสสาสะมัคสาสะ
ไม่มีการกำหนดอบรมอานาปานสติ ไม่มีการกำหนด
อบรมอานาปานสติสมาธิ บัณฑิตจะไม่เข้าออกตมมา^๙
ต้น. ให้ศึกษาอยู่เช่นว่าอย่าง^{๑๐}นี้ว่า เราจักระงับกาย

บัตถะส่วนที่ตะเอยคยอมเป็นไป จิตต์ยอมไม่ถึง
 ความพึงสำราญ เพราะถือเอาตมอัสสาสะบัตถะส่วน
 ที่ตะเอยคเป็นนิमितต์ด้วยดี, เมื่อตมอัสสาสะบัตถะ
 ส่วนที่ตะเอยคดับไปแล้ว จิตต์ยอมไม่ถึงความ
 พึงสำราญ เพราะมีนิमितต์แห่งตมอัสสาสะบัตถะส่วน
 ที่ตะเอยคเป็นอารมณ์, เมื่อเป็นเช่นนั้น ก็จะมีการ
 อบรมกำหนดเพื่อเข้าไปได้ตม, มีการอบรมกำหนดตม
 อัสสาสะบัตถะ, มีการกำหนดอบรมอานาปานสติ,
 มีการกำหนดอบรมอานาปานสติสัมภาสิ, หมู่บัณฑิต
 จะเข้าออกถึงมาบดินัน, กองตม (ประเภท) ที่ระงับ
 กายสังขารหายใจเข้า หายใจออก เป็นคัจฉาฐาน,
 สติเป็นคัจฉาอนุบัตถะญาณ.

ในวิสุทธิมรรค อธิบายโดยความว่า ในเวทนาที่
 มิได้กำหนด (ปริคฺคห) ในกาดก่อน กายและจิตต์
 หยาบกระดัดกระด่าย เมื่อเป็นเช่นนั้น ตมอัสสาสะ
 บัตถะก็หยาบ หายใจแรง จมูกไม่พอ หายใจทาง

ปากกัม, แต่เมื่อกำหนดกายและจิตต์จนสงบระงับ ฌม
 หายใจย่อมละเอียด ถึงต้องค้นหาว่ามีอยู่หรือไม่
 นนอ, เหมือนคนวิ่งลงจากภูเขา หรือยกของหนักลง
 จากศีรษะ ฌมอัธดาตบัตตาดะย่อมหาย จมกไม่
 พอ หายใจทางปาก, แต่เมื่อพักให้หายเหนื่อย อาบ
 ดิม นอนที่ร่มเย็น ฌมหายใจย่อมละเอียดตระหน. ทง
 ษ เพราะในเวลาที่มีได้กำหนดในกาลก่อน ย่อมไม่
 ความคำนึงประมวตใจมนดีการพิจารณาว่า เราจะจับ
 กายดังซารที่หายาบ ๆ แต่ในเวลาที่กำหนด ย่อมมี
 ความคำนึงประมวตใจมนดีการพิจารณา, ฉะนั้น กาย
 สังขารในกาลที่กำหนด จึงละเอียดกว่าในกาลที่
 มิได้กำหนด. ท่านอังกาถาของพระโบราณจารย์ว่า

สารทุเช กายจิตเต จ อธิมุตติ ปวตฺตติ

อสารทุชฺมฺหิ กายมฺหิ สุขุมํ สมฺปวตฺตติ.

แปลว่า เมื่อกายและจิตต์กระดัดกระด่าย กาย-

ดังขารยอมเป็นไปหยาบ เมื่อกายและจิตไม่กระดืบ
 กระด้าย กายดังขารยอมเป็นไปตะเคียด. ท่านอธิบาย
 ต่อไปว่า กายดังขารยอมหยาบและตะเคียดเดือนชน
 ไปเป็นชน ๆ เช่นหยาบในเวดากำหนด ตะเคียดใน
 อุปจารแห่งปฐมฌาน, หยาบแม้ในอุปจารแห่งปฐม-
 ฌาน ตะเคียดในปฐมฌานดังนี้ เป็นต้น, นี้ในทางสมณะ,
 ส่วนในทางวิบัติสดนา หยาบในเวดามีได้กำหนด
 ตะเคียดในเวดากำหนดมหาภูตรูป, แต่ในเวदानั้นก็ยัง
 หยาบ ตะเคียดในเวดากำหนดอุปาทายรูป, แต่
 ในเวदानั้นก็ยังหยาบ ตะเคียดในเวดากำหนดยิ่ง ๆ
 ขึ้นไป คือกำหนดรูปทั้งสี่, กำหนดอรูป, กำหนด
 ทั้งรูป ทั้งอรูป, กำหนดปัจจุ, เห็นนามรูปพร้อมทั้ง
 ปัจจุ, วิบัติสดนามีไตรลักษณะเป็นอารมณ์, วิบัติสดนา
 อ่อน, วิบัติสดนาแก่. ต่อจากนี้ ท่านอ้างอธิบายใน
 ปฏิบัติสมาธิธรรมวิภาต ดังกล่าวมาแล้ว.

ข้อควรทราบในปฏิสัมพันธ์มารค

ในปฏิสัมพันธ์มารค ท่านแจกแจงส่วนต่างๆ ที่
เกี่ยวกับอาณาปณไฉเป็นอันมาก จะเก็บความมา
กล่าวแต่บางส่วนที่เห็นว่าควรทราบดังต่อไปนี้:—

ธรรมที่เป็นอันตราย และอุปการของสมาธิ
อย่างละ ๘

อันตราย

อุปการ

๑ กามฉันท์ (ความพอใจ
ในกาม)	เนกขัมมะ (ความออก
จากกาม)
๒ พยาบาท (ความขัดเคือง)	อัพยาบาท (ความไม่
ขัดเคือง)
๓ ถีนมิทธะ (ความง่วงงุน
เคลิบเคลิ้ม)	อาโถกตัณญา (ความ
กำหนดหมายแผ่กว้าง)
๔ อุทธัจจะ (ความฟุ้งสร้าน)	อวิกเขปะ (ความไม่ฟุ้ง
สร้าน)

๕ วิจิติกา (ความตั้งใจ) ชัมมวัจจฐานะ (ความ
กำหนดกรรม)

๖ อวิชา (ความไม่รู้จริง) ญาณ (ความหยั่งรู้จริง)

๗ อรติ (ความไม่ยินดี) ปามุชชะ (ความ
ปราโมช)

๘ อกุศลธรรมทั้งปวง กุศลธรรมทั้งปวง

ความรู้ในธรรมที่เป็นอันตรายของธัมมาธิ เรียกว่า
ญาณในธรรมที่เป็นอันตราย, ความรู้ในธรรมที่เป็น
อุปการของธัมมาธิ เรียกว่า ญาณในธรรมที่เป็นอุปการ
จิตตัมชฌาปด้วยญาณเหล่านี้ ย่อมคงอยู่ในเอกภาพ
(ความเป็นหนึ่ง) ย่อมหมดจดจากนิรวณ. ธรรมที่เป็น
อุปการเหล่านั้น ชื่อว่าเอกภาพ, ส่วนธรรมที่เป็น
อันตราย ชื่อว่านิรวณ. เพราะเป็นเครื่องกั้นการออกไป.
และธรรมที่เป็นอุปการเหล่านั้น ชื่อว่าเป็นธรรม
เครื่องนำออกไปด้วย.

อุปกิเลส (เครื่องเสวรัหมอง) ๑๘

๑ เมื่อกำหนดสติไปตามเบื้องต้น ท่ามกลาง ที่สุด
ของมณเฑาะฏฐะ จิตต์ถึงความพึงรู้ภายใน.

๒ เมื่อกำหนดสติไปตามเบื้องต้น ท่ามกลาง ที่สุด
ของมณเฑาะฏฐะ จิตต์ถึงความพึงรู้ภายนอก.

๓ มุ่งหวังรักใคร่อยากได้มณเฑาะฏฐะ.

๔ มุ่งหวังรักใคร่อยากได้มณเฑาะฏฐะ.

๕ เมื่อมณเฑาะฏฐะกระทบ เกลิบเกลิ้มไปเสีย
(มัจฉา) ในการได้มณเฑาะฏฐะ.

๖ เมื่อมณเฑาะฏฐะกระทบ เกลิบเกลิ้มไปเสียใน
การได้มณเฑาะฏฐะ.

๗ เมื่อคำนึงถึงนิमित्त จิตต์ย้ายไปในมณเฑาะฏฐะ.

๘ เมื่อคำนึงถึงมณเฑาะฏฐะ จิตต์ย้ายไปใน
นิमित्त.

๙ เมื่อคำนึงถึงนิमित्त จิตต์ย้ายไปในมณเฑาะฏฐะ.

๑๐ เมื่อคำนึงถึงมณเฑาะฏฐะ จิตต์ย้ายไปในนิमित्त.

๑๑ เมื่อคำนึงถึงถมขัดชำระ จิตต์ย้ายไปในถม
ขัดชำระ.

๑๒ เมื่อคำนึงถึงถมขัดชำระ จิตต์ย้ายไปในถม
ขัดชำระ.

๑๓ จิตต์แน่นไปคิดอดีต ตกไปในความพึงšťรำน.

๑๔ จิตต์หวั้งอนาคต ชัดย้ายไป.

๑๕ จิตต์ย่อหย่อน ตกไปในความเกียจครำน.

๑๖ จิตต์ที่ยกเกินไป ตกไปในความพึงšťรำน.

๑๗ จิตต์ที่แจ่ม ตกไปในวาระ (ความกำหนดยินต์).

๑๘ จิตต์ที่ขุ่น ตกไปในพยาบาท (ความขัดเคือง).

เมื่อประกอบด้วยอุปกิเลสเหล่านี้ ทั้งกาย ทั้งจิตต์
ย่อมกระด้างกระด่าย ดินรน กวัดแก้ง.

ฐำนะ ๖ ถอดความโดยย่อดังนี้:-

๑ ด้มาทหนา ดังจิตต์มนในฐำนะเป็นหนึ่ง เว้น
ความพึงšťรำนเพราะแน่นไปคิดอดีต.

๒ อธิโมกษ์ ตกตงจิตต์นั้นในฐานะเป็นหนึ่งนั้น
เว้นความชัดด้ายไปเพราะหวังอนาคต.

๓ ปักกระ ยกจิตต์ชน ณะความเกียจคร้านเพราะ
จิตต์ย่อหย่อน.

๔ นึกกระ ช่มจิตต์ ณะความฟุ้งสร้านเพราะยก
จิตต์เกินไป.

๕ ดัมปชัญญะ รู้ตัว ณะระกระเพราะจิตต์แน่น.

๖ ดัมปชัญญะ รู้ตัว ณะพยาบาทเพราะจิตต์ชน.
จิตต์ย่อมบริสุทธิของแผ้ว ถึงเอกภาพ ด้วยฐาน
๖ เหล่านี้.

เอกภาพ ๔

๑ ความปรากฏแห่งการให้การสละ เป็นเอกภาพ
แห่งผู้ตกลงใจบริจาต.

๒ ความปรากฏแห่งสมณนิมิตต์ (นิมิตต์แห่ง
สมณะ) เป็นเอกภาพแห่งผู้ประกอบอธิจิตต์ (จิตต์
ยิ่ง กุศลสมาธิ).

๓ ความปรากฏแห่งลักษณะต้นไปได้ขึ้นไป เป็น
เอกภาพแห่งผู้เจริญวิปัสสนา.

๔ ความปรากฏแห่งนิโรธ (ความดับ) เป็น
เอกภาพแห่งพระอริยบุคคล.

จิตต์^๕ถึงเอกภาพด้วยด้วยฐานะ ๔ เหล่านี้ ย่อม
ผ่องใสด้วยปฏิบัติวิสุทธิ อันอุเบกขาพอกพูน และ
เบิกบานด้วยญาณ.

ปฏิบัติวิสุทธิ (ความหมดจดแห่งปฏิบัติ) มี
ลักษณะ ๓ คือ จิตต์^๕หมดจดจากอันตราย ๑ จิตต์^๕
ดำเนินไปสู่สัมมณนิมิตต์เป็นมัชฌิม (เป็นกลาง ๆ) ๑
จิตต์^๕ดำเนินไปในสัมมณนิมิตต์นั้น ๑ ปฏิบัติวิสุทธิ^๕เป็น
เบื้องต้นของฌานและมรรค.

อุเบกขาพอกพูน (ความพอกพูนอุเบกขา) มี
ลักษณะ ๓ คือ เพ่งดูจิตต์^๕ที่หมดจดแล้ว ๑ เพ่งดู
จิตต์^๕ที่ดำเนินไปสู่สัมมณะแล้ว ๑ เพ่งดูความปรากฏแห่ง

เอกภาพ ๓ อุเบกขานุพรุหนาน^๕ เป็นท่ามกลางของ
ฉานและมรรค.

สัมปหังสนา ความเบิกบาน มีลักษณะ ๔ คือเบิก
บานเพราะไม่ดองธรรมที่เกิดขึ้นในขณะนั้น ๑ เบิกบาน
เพราะอินทรีย์ทั้งหทยารวมรุดเป็นอันเดียวกัน ๑ เบิก
บานเพราะพาหะ คือ ความเพียรที่เข้าถึงธรรมนั้น ๑
เบิกบานเพราะเล่ห์คัน ๑ สัมปหังสนาน^๕เป็นที่ตั้งของฉาน
และมรรค.

ธรรม ๓

๑ นิमितต์ (ที่ตมก^๖)

๒ ตมอัสถาดะ

๓ ตมบัสถาดะ

ธรรม ๓ เหล่านี้^๕ ไม่เป็นอารมณ์ของจิตที่ตั้ง
เดียวกัน แต่ธรรม ๓ เหล่านี้^๕ จะไม่แจ้งก็หาไม่ได้,
และจิตที่ตั้งไม่พึงรู้^๖ ทั้งปธาน (การตั้งความ

เพียร) ก็ปรากฏ, ยังประโยชน์ให้สำเร็จ บรรลุคุณ
 วิเศษได้, เหมือนอย่างต้นไม้ที่วางไว้บนภูมิภาค บรูษ
 ตัดต้นไม้ด้วยเลื่อย ข้อมตึงดีให้กำหนดฟันเลื่อย
 อนุถกที่ไม่ ไม่ได้ใจถึงฟันเลื่อยที่มา ๆ ไป ๆ ฟันเลื่อย
 ที่มา ๆ ไป ๆ จะไม่แจ้งก็หาไม่ได้ ทั้งปวงก็ปรากฏ
 ยังประโยชน์ให้สำเร็จ บรรลุถึงผลดี, นิमित्तอันเป็นที่
 เข้าผูกพันจิต ก็เหมือนอย่างต้นไม้ที่วางไว้บนภูมิ
 ภาค, ดมธัดด่าดะบัดด่าดะก็เหมือนอย่างฟันเลื่อย,
 หนึ่งตึงดีที่ปลายจมกหรือที่นิमित्तปาก ไม่ได้ใจดม
 ธัดด่าดะบัดด่าดะที่มา ๆ ไป ๆ ดมธัดด่าดะบัดด่าดะ
 ที่มา ๆ ไป ๆ จะไม่แจ้งก็หาไม่ได้ ทั้งปวงก็ปรากฏ
 ยังประโยชน์ให้สำเร็จ บรรลุคุณวิเศษได้ ก็เหมือน
 บรูษตึงดีให้กำหนดฟันเลื่อยอนุถกที่ไม่ ไม่ได้ใจถึง
 ฟันเลื่อยที่มา ๆ ไป ๆ เป็นต้น ดังที่กล่าวมาแล้ว.
 ปธาน คือทั้งกายทั้งจิตด้ามารกแก่การงาน, ประ
 โยค คือตะอูปกิเลส ดังบิณฑ, คุณวิเศษ คือตะ

ดังโยชน์ ทำให้สั้นลงด้วย.

ความรู้ในฐานะ ๖ เอกภาพ ๔ และธรรม ๓ รวม
๑๓ เรียกว่าญาณ ในโงทانه (ความส่องแผ้ว) หรือ
ญาณเป็นเครื่องส่องแผ้ว.

วิธีฝึกหัด

ในวิสุทธิมรรค แต่งคำแนะนำกุดบุตรผู้เป็นอาทิ-
กัมมิกะ คือผู้เริ่มต้นปฏิบัติไว้ว่า ให้ทำกิจทั้งปวง มี
การชำระศีลให้บริสุทธิ์เป็นต้น แล้วให้เรียนกัมมัญฐาน
มีดังนี้ (ที่ต่อ) ๕ ในสำนักของอาจารย์, ดังนี้ทำ คือ

๑. อคคหะ เรียนแบบกัมมัญฐาน
๒. ปริปัจนนา สอบถามอธิบาย
๓. อุပ္ปฏฐานะ ความปรากฏแห่งกัมมัญฐาน
๔. อปัปนา ความแอบแนบกัมมัญฐาน
๕. ลักขณะ ลักษณะกำหนดกัมมัญฐานว่า
กัมมัญฐานนี้มีลักษณะอย่างนี้.

ต่อไปนี้ ท่านแนะนำวิธีขึ้นดีการกัมมัญฐานไว้ คือ

- ๑ คณนา การนับ
 ๒ อนุปันณา การผูกไว้ด้วยสติ
 ๓ บุตฺตนา การกระทบถูก
 ๔ จีปนา การตั้งจิตให้แนบแนบ
 ๕ ตัณตักขณา การพิจารณาโดยลักษณะ คือ วิปัสสนา
 ๖ วิวิฏฐนา การหยุควน คือ มรรค
 ๗ ปาริตฺตฺธิ ความหมดจด คือ ผล
 ๘ ปฏิบัติตฺตนา ความย้อนพิจารณา คือ บำจเวกขณ (พิจารณาณมรรคผลที่ได้แล้ว).

มนสิการวิเสธาน^๕ ท่านอธิบายเฉพาะข้อที่พึงผูก
 หัดแก่ตนเอง ดังนี้ :-

คณนา

คณนา การนับ, การนับมี ๒ อย่าง คือนับช้า ๑
 นับเร็ว ๑. ท่านสอนมิให้นับต่ำกว่า ๕ มิให้นับเกิน ๑๐
 มิให้นับขาดตกในระหว่าง, เพราะเมื่อนับต่ำกว่า ๕

ก็เป็นโอกาสที่คับแคบไป จิตต์จะตันรน ถ้านับเกิน ๓๐
จิตต์ก็จะพะวงอยู่กับการนับ ถ้านับขาดตกในระหว่าง
จิตต์ก็จะโหวดคิดว่ากัมมัฏฐานของเราถึงที่สุดแล้ว หรือ
หนอ ฉะนั้นท่านจึงสอนให้นับเว้นจากโทษเหล่านี้.

ที่แรกท่านสอนให้กำหนดนับซ้ำก่อน คือ เมื่อลม
อัสสาสะบีตัสสาสะดำเนินเข้าออก ๆ อยู่โดยปกติ ให้
กำหนดนับลมที่ปรากฏ, ลมที่ไม่ปรากฏไม่นับ, นับ
ซ้ำ ๆ (ข้ามลมที่ไม่ปรากฏแต่ไม่ข้ามลำดับจำนวน
นับ) เรียบ ๆ เป็นคู่ ๆ ไปดังนี้ :-

๑๑, ๒๒, ๓๓, ๔๔, ๕๕,

๑๑, ๒๒, ๓๓, ๔๔, ๕๕, ๖๖,

๑๑, ๒๒, ๓๓, ๔๔, ๕๕, ๖๖, ๗๗,

๑๑, ๒๒, ๓๓, ๔๔, ๕๕, ๖๖, ๗๗, ๘๘,

๑๑, ๒๒, ๓๓, ๔๔, ๕๕, ๖๖, ๗๗, ๘๘, ๙๙,

๑๑, ๒๒, ๓๓, ๔๔, ๕๕, ๖๖, ๗๗, ๘๘, ๙๙, ๑๐๑๐,

๑๑, ๒๒ ฯ ๑๑ ๙๙, ๑๐๑๐ คือ หนึ่งๆ, สองๆ ๑๑ๆ, สิบๆ

เมื่อนับ ๓๑ ถึง ๕๕ แล้วย้อนต้นนับ ๓๑ ใหม่ ถึง ๖๖
 ย้อนต้นและเพิ่มจำนวนข้างหลังจนโดยลำดับ ดังนี้ จน
 ถึง ๓๐๓๐ แล้วย้อน ๓๑ ถึง ๕๕ ดังคนใหม่ นับ
 ไปโดยวิธีจนหมดอัตรา บัดอัตรา ที่เข้าอยู่ออก
 อยู่ปรากฏตลอด ท่านจึงสอนให้ระการนับซ้ำ แต่ให้
 เปลี่ยนเป็นนับเร็ว คือมิให้กำหนดถือเอาตามเข้าข้างใน
 แลระออกข้างนอก แต่ให้ถือเอาตามที่ถึงช่องจุมกเท่านั้น
 นับว่า :—

๑, ๒, ๓, ๔, ๕,

๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖,

๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗,

๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘,

๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙,

๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐,

เมื่อนับ ๑ ถึง ๑๐ แล้ว ก็ย้อนไปนับ ๑ ถึง ๕ ใหม่
 แล้วย้อนนับ ๑ ถึง ๖ ใหม่ เพิ่มขึ้นโดยลำดับจนถึง ๓๐

แล้วก็กลับย้อนค้นใหม่, เมื่อนับอยู่อย่างนี้ จิตต์ย่อมมี
 อารมณ์เดียวด้วยกำลังแห่งการนับ เหมือนอย่างหยุด
 เรือในกระแสน้ำอันเชี่ยว ด้วยคำไว้ด้วยถ่อ. ท่านแสดง
 ว่าเมื่อนับเร็ว ๆ ก็มีภูฐานย่อมปรากฏเหมือนเป็นไป
 หนึ่ง ๆ เมื่อรู้ว่าก็มีภูฐานเป็นไปหนึ่ง ๆ แล้ว ไม่
 กำหนดตามภายในแต่ภายนอก ฟังนับเร็ว ๆ โดยนับ
 ที่กล่าวข้างต้น, เพราะว่าเมื่อตั้งจิตต์ไปกับลมที่เข้า
 ภายใน จิตต์ย่อมเป็นเหมือนภาชนะที่เต็มไปด้วยมนษอัน
 กระฉอกด้วยลม เมื่อนำจิตต์ออกกับลมที่ออกภายนอก
 จิตต์ย่อมพุ่งตัวออกไปในอารมณ์หนาแน่นภายนอก แต่
 เมื่อตั้งสติไว้ในโอกาสที่ลมตก กำหนดอยู่ ภาวนาย่อม
 ดำเนิน. ถามว่าฟังนับไปนานเท่าไร ? ตอบว่า ฟัง
 นับไปจนกว่าจะเว้นการนับ สติก็ตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์คือ
 ตมอัสสาสะหรือปัสสาสะได้ เพราะว่า การนับ ก็เพื่อ
 คัดวิตกที่ตัวออกไปภายนอก ตั้งสติไว้ในอารมณ์ คือตม
 อัสสาสะ ปัสสาสะเท่านั้น.

อนุพันธนา

อนุพันธนา การผูกไว้ด้วยศติ คือหยุดการนับ
 กำหนดไปตามตมอัสสาสะมีสสาสะ ด้วยศติให้ติดต่อกัน
 ไปเนื่อง ๆ การกำหนดนั้นไม่ควรกำหนดไปตามเบื้อง
 ต้นท่ามกตางแต่ที่สูงสุด, สำหรับตมออกข้างนอก นาคี
 เป็นของตน หทัยเป็นท่ามกตาง นาคีเป็นที่สูงสุด,
 สำหรับตมเข้าภายใน ปลายนาคีเป็นของตน หทัย
 เป็นท่ามกตาง นาคีเป็นที่สูงสุด, เมื่อกำหนดไปตาม
 เบื้องตนท่ามกตางที่สุด จิตต์ย่อมพึงสรวานเป็นเหตุให้
 กระดับกระด่ายตนรณ เหมื่อนอย่างที่ท่านแสดงไว้ใน
 อุปกิเลสของอานาปานสติสมาธิที่ยกมากถาไว้ในข้างต้น
 เพราะฉะนั้น จึงไม่ควรมนสิการด้วยกำหนดของตน
 ท่ามกตางแต่ที่สูงสุด, แต่พึงมนสิการด้วยกำหนดที่ตม
 กระทบถก และกำหนดให้จิตต์ตั้งมั่นจนแอบแนบที่
 เรียกว่าอัปปนา.

ผู้สนา และ รูปนา

ผู้สนา ที่ดมกระทบถก หรือการกระทบถก, พังมนต์การกำหนดตน, ที่นแหละเรียกว่านิมิต คือที่กำหนดสติให้ตั้งตงเป็นหนึ่ง.

รูปนา ตั้งจิตต์ให้แอบแนบ (อปปนา) คือตั้งจิตต์ให้แอบแนบในนิมิต ดังกล่าวในข้อผู้สนานั่น.

ผู้สนากับคนนาพึงใช้ด้วยกันได้ คือ เมื่อนับในที่ๆดมกระทบถก ก็เรียกว่า มนต์การด้วยวิธีคนนา และวิธีผู้สนา, เมื่อหยุดการนับ ผู้กจิตต์ไว้ด้วยสติในที่ๆดมกระทบถก และตั้งจิตต์ให้แอบแนบในที่นั้น ก็เรียกว่า มนต์การด้วยวิธีอนุปินชา วิธีผู้สนา และวิธีรูปนา รวมกัน.

ความขณ มีอุปมาด้วยคนง่อยไถวชิงช้า คือ คนคนง่อยไถวชิงช้าของมารดาและบุตรผู้เดินชิงช้า นิ่งที่โคนไถวชิงช้า ย่อมเห็นที่สุดทั้ง ๒ และท่ามกลางของกระดานชิงช้าที่มาและไปโดยลำดับ, แต่ก็มิได้ชวน-

ชวาว เพื่อบรรจุที่ตู้ตง ๒ และทำมกตางนั้น ถัด
 ภิภษกัณนณ ดำรงอยู่ทไคโนเส้า คือ นิमितตอณเป็นทเข้า
 ผลจิตต์ด้วยดีติ แกวงซิงซ้าคือตมอัสด้าละบัสด้าละ
 พักอยู่ไนนิมิตตนั้นแหละด้วยดีติ กำหนดดีติไปตาม
 ไหน ๆ ตมอัสด้าละบัสด้าละที่มา ๆ ไป ๆ ถูกตอง ตัง
 จิตต์ไว้ในทนั้นนแหละ ย่อมเห็นเบองตันทามกตาง
 และท่งคของตมอัสด้าละบัสด้าละ แต่ก็ไม่ชวอนชวาว
 เพื่อบรรจุ ณะน.

อนึ่ง ท่านยกอุปมาด้วยพันธุ์เดียวในปฏิสัมภิทามรรค
 มาอ้าง ดังทักด้าวไฉข้างต้นแล้ว. ประโยชน์สำคัญใน
 ขอนคือไม่มนสิการกำหนดตมที่มา ๆ ไป ๆ. (ให้
 กำหนดที่นิมิตต์คือที่ ๆ ตมกระทบถูก แต่ตมที่มา ๆ
 ไป ๆ ก็แจ้งกัฏโดยมิต้องมนสิการกำหนด.) ท่านแสดง
 ว่าเมื่อมนสิการกัมมฐานนี้ สำหรับบางคน จะเกิด
 นิमितต์ (ภาพที่ปรากฏในสมาริจิตต์) โดยไม่ยาก
 และจะดำริว่าเป็นอุปปนาตมาริ (ตมาริแอบแนบ).

กายเบา

ท่านแสดงว่าบางท่าน เมื่อตมอัสสาสะบัสสาสะที่
 หยาบดับ โดยดำดับ เหมือนอย่าง อธิบายในปฏิธัมมกั
 มรรคที่เปรียบด้วยเสียงกังสดาล ความกระดกกระด่าย
 ทางกายสงบ กายแตะจิตดย่อมเบา ธรรมะกายเป็น
 เหมือนดอยชนในอากาศ.

ลักษณะที่ต่างจากกัมมฐานอื่น

กัมมฐานอื่น เมื่อเจริญขงขณ ก็แจ่มแจ้งขงขณๆ
 ส่วนกัมมฐานนี้ เมื่อเจริญขงขณ ก็ยังดุ่มดะเอียด
 จนแน็ดมไม่ปรากฏ, ถ้าเป็นเช่นนั้น ท่านสอนมิให้ตกใจ
 และเปลี่ยนอิริยาบถเด็กเตี้ย เพราะเมื่อเปลี่ยนอิริยาบถ
 เด็กเตี้ย กัมมฐานก็จะเปลี่ยนของใหม่ไปใหม่, ท่าน
 แนะนำให้นั่งอยู่ตามทนนแหละ ให้พิจารณาใจตน
 ด้วยคิดว่า รวรวมคำว่าตมอัสสาสะบัสสาสะ ย่อมไม่
 มีแก่บุคคล ๗ จำพวก คือ ผู้อยู่ในท้องมารดา ๑ ผู้จมน้ำ ๑
 อดัญญูด้ตัว ๑ ผู้ตายแล้ว ๑ ผู้เขาสัตตถณาน ๑

ผู้มีความพร้อมเพียง คือเข้าถึงด้วยรูปภพอรูปภพ ๑
 ผู้เข้าในโรธ ๑, คนมิใช่บุคคลเหล่านี้ จึงมีมมอัสสาดะ
 บัสดาดะเป็นแน่นอน แต่ไม่อาจจะกำหนด เพราะมี
 ปัญญาน้อย, เมื่อใจตนนั้นแล้วให้ดำเนินมมอัสสาดะ
 จิตต์กำหนดที่ ๆ ตมกระทบถูกโดยปกติ. สำหรับคน
 มีจุมกยาว ตมย้อมกระทบกระพั้งจุมก (นาดปุฏฐ)
 เป็นไป สำหรับคนมีจุมกสั้น ตมย้อมกระทบวิมผิปาก
 บนเป็นไป. พังคังทนแหะให้เป็นนิมิตต์ (ที่กำหนด
 ดังกล่าวในข้อผู้สดนา). แต่จำปรารภนาคติปัญญาที่มี
 ก้าง เพราะก็มีมฐฐานนังบตะเอียด. และข้อ
 ถ้าคนผู้มฐปัญญาไม่พึงแสวงหาตมอัสสาดะบัสดาดะ
 ในที่อื่นนอกจากโอกาสที่ตมกระทบถูกโดยปกติ. เมื่อ
 ประกอบอยู่เนื่อง ๆ นิมิตต์จะปรากฏในเวทนาไม่นาน
 จะสำเร็จอุปนาคมาธิ.

นิมิตต์

นิมิตต์ในที่นี้ หมายถึงภาพที่ปรากฏในสดมาธิจิตต์

มิใช่หมายถึง ที่กำหนดสำหรับ เข้าผูกจิต ดังกล่าวมา
ข้างต้น ท่านแสดงว่านิมิตต์ปรากฏไม่เหมือนกันหมด
ทุกคน, บางคนเกิดนิมิตต์มีดัมผัสสabay เหมือนปุ-
นุน เหมือนปุยฝ้าย เหมือนด้ายตม, บางคนเกิดนิมิตต์
มีดัมผัสแข็ง เหมือนเมล็ดฝ้าย เหมือนเจียนไม้แก่น,
บางคนปรากฏนิมิตต์เหมือนรูปดาว เหมือนดวงแก้ว
มณี เหมือนดวงแก้วมุกดา, บางคนเหมือนด้อยยาว
เหมือนพวงดอกไม้มัน เหมือนเปลวควัน, บางคนเหมือน
ใยแมงมุมกว้าง เหมือนแผ่นไม้ เหมือนดอกปทุม
เหมือนดอกจอก, เหมือนมณฑาทิพย์, เหมือนมณฑาทิ
อาทิตย.

นิมิตต์เกิดจากสัญญา

ก็มีฐานะอย่างเดียวกันปรากฏนิมิตต์ต่าง ๆ กัน
เพราะผู้เจริญมีสัญญา (ความดำคณหมาย) ต่าง ๆ
กัน เพราะนิมิตต์นี้เกิดจากสัญญาของผู้เจริญ.

ท่านสอนว่า พึงตั้งจิตในนิมิตต์นั้นแหละ แต่ไม่
พึงมนสิการโดยดี ไม่พึงมนสิการโดยลักษณะ.

กรรม ๓ ข้อ

ท่านอ้างกรรม ๓ ข้อ ที่ผู้ปฏิบัติควรระวังเข้าใจ
ให้ดี จิตต์มถมธัสดำละเป็นอารมณ์ เป็นจิตต์ดวงหนึ่ง
จิตต์มถมธัสดำละเป็นอารมณ์ เป็นจิตต์ดวงหนึ่ง จิตต์
มถมถเป็นอารมณ์ เป็นจิตต์ดวงหนึ่ง ผู้ใดไม่มีกรรม
๓ เหล่านี้ ก็ไม่มีฐานของผู้นั้นไม่ถึงอุปปนาและอุปจาร
ด้วยผู้นั้นไม่มีกรรม ๓ เหล่านี้ ก็ไม่มีฐานของผู้นั้นถึง
อุปจารถึงอุปปนา. (อธิบายในข้อพร้อมทั้งอุปมา
ด้วยพื้นเดียวกันในปฏิสัมภิทามรรค) ท่านอ้างนิคม
คาถาที่กล่าวไว้ในปฏิสัมภิทามรรคตอนนั้นว่า:—

นิมิตตํ อสฺสาสปฺสฺสาตา อนารมฺมณเมกจิตฺตสฺส
นิมิตฺตํ, วมธัสดำละ, วมธัสดำละ, ไม่เป็นอารมณ์
ของจิตต์ดวงเดียวกัน.

อชานโต จ ตโย ชมฺเม ภาวนา นุปฺพทติ
ผู้ไม่มีกรรม ๓ ข้อ (นี้) ย่อมไม่ได้ภาวนา.

ชานโต จ ตโย ชมฺเม ภาวนา นุปฺพทติ

ผู้ธรรม ๓ ข้อ (นี้) ย่อมได้ภาวนา.
วิธีเจริญวิปัสสนาข้อ

ในวิสุทธิมรรคแนะไว้ว่า ผู้ใคร่จะเจริญวิปัสสนา
ก็มีพื้นฐานต่อไป (ตามลำดับมโนการวิธีข้อตัดก-
ชนา) ย่อมกำหนดนามรูป เวมตังวิปัสสนา คือ
พิจารณากรสกาย (กายเกิดด้วยธาตุ) และจิตตอันเป็น
ที่เกิดแห่งตมอัสสาสะ บัธสาสะว่าตมอัสสาสะ บัธสาสะ
อาศัยกายและจิตตัสัญจรเข้าออกอยู่ เหมือนอย่าง
ตมอาศัยดับแห่งเครื่องดับของช่างทองที่ดับอยู่ และ
ความพยายามที่ตมควรกันของบุรุษ ย่อมตัญจร ฉนั้น,
ย่อมกำหนดว่าตมอัสสาสะ บัธสาสะ และ กายเป็นรูป,
จิตตและธรรมที่ประกอบกับจิตตนั้นเป็นอรูป, ครั้น
กำหนดนามรูปอย่างนี้ ก็แสวงหาปัจจัยของนามรูปนั้น
จนเห็น จึงข้ามพ้นความสงสัย ที่ปรารถนาความเป็นไป
ของนามรูปในกาลทั้ง ๓, ข้ามความสงสัยได้แล้ว
ก็กำหนดพิจารณาหมวดนามรูปโดยไตรลักษณ์, ะ

วิบัติส่นปุกิเดต์ (เครื่องเดรั้าหมองของวิบัติส่นา) ๓๐
 มีโอภาดเป็นต้น ที่เกิดขึ้นในเบองค่นของอุทยัพพยานุ-
 บัติส่นา (ปัญญาพิจารณาเห็นเกิดดับ) กำหนดว่า
 ปฏิปทาญาณ (ปรีชาหยั่งรู้ทางปฏิบัติ) ที่พ้นจาก
 อุปกิเดต์ทั้งห้ายเป็นทาง (ถูก), ดะเกิดพิจารณาเห็น
 แต่ดับ, ครั้นนามรูปปรากฏโดยเป็นของน่ากลัว, ก็
 หน่าย ส่นกำหนดยินดีในสังขารทั้งปวง ก็วิมุตหลุดพ้น
 โดยดำดับ.

คำประกอบท้ายเรื่อง

เรื่องนเขียนรวบรวมนอกจากแบบ, การแปล
บางแห่ง ได้แปลรักษารูปประโยค ไม่กล้าแปลถอด
ความออกมาตามความเข้าใจของคน เพราะมีความ
เข้าใจไม่พอ. ผู้มุ่งศึกษาปฏิบัติเมื่อได้อ่าน ก็
ขอได้พิจารณาพิจารณาหาความเข้าใจด้วยตนเอง. ยิน
ภาษาเดิมของท่านไว้, ถึงต่างคนต่างอ่านต่างเข้าใจ
หรือเข้าใจบ้างไม่เข้าใจบ้าง ก็เป็นเรื่องเฉพาะคนเป็น
ราย ๆ ไป, แต่หลักเดิมของท่านไม่เสีย.

ตามความคิดนึกไปตามแบบอธิบายในปฏิสัมพันธ์
มรรคและวิสุทธิมรรค อานาปานทุกชั้น มุ่งให้กำหนด
ตั้ง ตั้ง ดังกล่าวในตอนว่าด้วยกรรม ๓ ข้อ มุ่งมา
ด้วยพื้นเดิม. วิชฌกัตในเบื้องต้นคือคณนาเป็นต้น
เป็นวิธีหนึ่ง, วิชฌอื่นเช่นบริกรรมว่า พุทฺธ หายใจเข้า
โร หายใจออก เป็นต้น น่าจะมีผลคล้ายคณนา, ข้อ

ที่ควรตั้งเกิดอีกข้อหนึ่งคือจุดเป็นที่กำหนดดี ท่านใช้
จุดที่ถ่มผ่านจริง หรือที่ตั้งเกิดได้ด้วยมีอาการเคลื่อนไหว
ไหวปรากฏ มิใช่จุดที่คงชนด้วยการดมมติดีเองว่า
ทนทน.

กายทั้งหมด ที่ให้หลุดลอดในชั้น ๓ เมื่อพิจารณา
ดูธรรม ๓ ข้อ ที่มีอุปมาด้วยฟันเดียนั้นแล้ว ก็นำ
เข้าใจตามอธิบายในปฏิสัมมาภิทามรรค. (นิมิตต์เป็น
มหาภูตรูปและอุปาทายรูป, त्मธัตถะบัตถะธัตถะเป็น
โณรูพพะ มากระทบ นรวมเป็นรูปกาย, เจตติกรรม
ที่เกิดในขณะนั้นทั้งหมดเป็นนามกาย, เมื่อธรรม ๓
ข้อนั้น ก็ชื่อว่ากายทั้งหมดน.)

การปฏิบัติเมื่อค่อยได้นั้นทีละทีละ เริ่มมีวิมุตติ, ไม่
ต้องกล่าวถึงเมื่อได้ปราโมช, และละเอียดจนจนถึง
ขั้นที่ท่านอุปมาด้วยเสียงกังสดาล, ถ้าไม่มีภาวนา
กำหนดให้มัน (มิให้ภาวนาดับหาย หรือหลับไป
เสีย) ดังกล่าวในตอนก่อนที่อุปมาด้วยเสียงกังสดาล.

ถ้าไม่ได้หรือเสื่อมจากสมาธิ ก็ต้องเป็นเพราะมี
นิวรณ์หรืออุปกิเลสของสมาธิข้อใดข้อหนึ่ง.

อธิบายของแต่ละชั้น ก็จะแตกต่างกันทุกชั้น.

ในวิสุทธิมรรคกล่าวไว้ว่า ถ้าไม่มีกรรม ๓ ข้อ
ที่มอุปมาด้วยพันธุ์เดียนั้น จะไม่ได้แม้อุปจารสมาธิ,
ถ้ามี ก็จะได้จนถึงอัปปนาสมาธิ.

อนึ่ง จุดมุ่งของศีลปฏิฐานมีดังพระบาลีว่า...อตุถิ
กาโยติ วา ปณฺสส สติ ปจฺจุปฺภุจิตา โหติ, ยาวเทว
ฌานมตฺตตฺยา ปตฺติสฺสตฺติมตฺตตฺยา, อนิสฺสํโต จ วิหริ
น จ กิณฺจ โสเก อปาทิยติ แปลความว่า... ศีลตั้ง
มั่นว่ากายมี เพียงเพอด้กัว่าเป้นทฐ เพอด้กัว่าเป้นท
ระตักตงตัก, ไม่คิดอยู่ และไม่ยึดมั่นอะไร ๆ ในโลก.
และท่านแสดงโดยความว่า เมื่อศีลตั้งมั่น ไม่หลงลืม
ก็เดือนชนเป้นตักตัมโพชนงคั ธรรมวิจยตัมโพชนงคั
เป้นตณ จนถึเป้นองคัมรรค, ฉะนั้น ทางตามแนวตัก
ปฏิฐานตฺตรจึเป้นทางตรงเพอโพธิ เพราะมิให้ยึดมั่น

แต่เงื่อนไขติดอยู่แม้ในผดอะไร ๆ ในระหว่าง.

การเขียนรวบรวมน ^๕ อาจมีข้อผิดพลาดบกพร่อง
จึงยินดีรับฟังคำทักท้วงคัดค้านทุกประการ.

ศ. ค.

พิมพ์ที่โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย

หน้าวัดบวรนิเวศวิหาร

ถนนพระสุเมรุ อำเภอพระนคร

นายพนิต อู่สำราญ ผู้พิมพ์โฆษณา

พ.ศ. ๒๔๔๔